

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

Т.М.ПОПЛАВСЬКА

**ПОЛІФОНІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО
ЗНАННЯ: ДІАЛОГ НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛТЬ**

*Змістовий модуль 3. Панорама езотеричної філософії ХХ-ХХІ ст.
Змістовий модуль 4. Сучасні проблеми філософії моралі.*

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти ОНП Філософія**

ОДЕСА- 2023 р.

УДК: 1+167/168

Затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності *Євген Борінштейн*

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та лінгводидактики Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку *Мар'яна Пальчинська*

Поплавська Т.М. Поліфонія сучасного філософського знання: діалог на зламі тисячоліть. Змістовий модуль 3. Панорама езотеричної філософії XX-XXI століть. Змістовий модуль 4. Сучасні проблеми філософії моралі. : методичні рекомендації. Одеса, 2023. 33 с.

В сучасну переломну епоху, коли в суспільстві відбуваються докорінні зрушення у свідомості людей, пов'язані з переоцінкою цінностей та руйнуванням віджилих ідеалів та стереотипів, назріла потреба у філософському осмисленні процесів, що відбуваються, у систематизації та узагальненні знань, накопичених у різних культурах протягом минулого століття для виходу на якісно новий рівень філософської рефлексії.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності «033 Філософія». Вміщують матеріал щодо специфіки дисципліни, особливостей опрацювання теоретичного курсу, теми завдань для виконання індивідуальної та самостійної роботи, підготовки до практичних занять, містять список літератури та словник філософських термінів, тощо.

ЗМІСТ

1. ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
<i>Змістовий модуль 3. Панорама езотеричної філософії XX-XXI століття.....</i>	8
<i>Змістовий модуль 4. Сучасні проблеми філософії моралі...</i>	12
4. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	14
5. ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ.....	17
6. ПРИМІРНІ ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ.....	19
7. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	21
8. КРАТКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ.....	23
9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	31

1. ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У сучасну переломну епоху, коли в суспільстві відбуваються докорінні зрушення у свідомості людей, пов'язані з переоцінкою цінностей та руйнуванням віджилих ідеалів та стереотипів, назріла потреба у філософському осмисленні процесів, які зараз відбуваються, у систематизації та узагальненні знань, накопичених у різних культурах протягом минулого століття для виходу на якісно новий рівень філософської рефлексії, щоб по-новому поглянути на вирішення актуальних завдань, які стоять перед сучасним українським суспільством.

Освітній компонент «Поліфонія сучасного філософського знання: діалог на зламі тисячоліть» спрямований на розширення світоглядних горизонтів сучасного вченого, на активацію філософської рефлексії щодо актуальних проблем сучасної західної та східної філософії, філософії моралі та філософії мистецтва, філософії свідомості, та філософії сучасного езотеризму.

Найменування показників	Галузь знань, ОНП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 033 Філософія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – тези, комп'ютерна презентація		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: Третій (освітньо-науковий) Ступінь освіти: Доктор філософії (PhD)	20год.	6
		Практичні, семінарські	
		20год.	4
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		70 год.	100 год.
Індивідуальні завдання:			
10 год.	10 год.		
Вид контролю: екзамен			

Мета навчальної дисципліни «Поліфонія сучасного філософського знання: діалог на зламі тисячоліть»: забезпечення глибокого засвоєння аспірантами специфіки філософського осягнення дійсності, збагачення світоглядно-методологічної культури, розширення світоглядних меж. Курс орієнтований на аналіз теоретико-методологічних підходів у вивченні основних етапів

розвитку світової філософської думки; вивчення найважливіших напрямів сучасної філософії; виявлення основних тенденцій розвитку історико-філософського знання; розгляд особливостей становлення та розвитку філософії у різних регіонах світу.

Передумови для вивчення дисципліни: Дисципліна базується на знаннях з ОК гуманітарного та природничо-наукового змісту, що отримані під час навчання на ОПП першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнях вищої освіти.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 06. Застосовувати філософські знання, інноваційні концепти сучасної філософської думки, демонструвати та використовувати знання поняттєвого та категоріального апарату сучасної зарубіжної філософії; узагальнювати, систематизувати та реконструювати основні історико-філософські ідеї та концепції, в процесі здійснення власних наукових розвідок та у своїй професійній діяльності;

ПРН 09. Застосовувати філософсько-методологічні аспекти наукового пошуку і творчості в оптимізації соціальної практики;

Очікувані результати вивчення дисципліни:

Знати:

- зміст проблем сучасної філософії у систематизованій формі;
- основні тенденції та напрями історичного розвитку філософії;
- функції, цілі та принципи історико-філософського знання;
- етапи та особливості розвитку сучасної зарубіжної та вітчизняної філософії;
- основні філософські школи та напрямки сучасності;
- погляди, підходи та методи дослідження сучасної зарубіжної філософії;
-

Уміти:

- на основі ґрунтовного, фундаментального знання курсу орієнтуватись в специфіці філософського осягнення дійсності;
- формувати свою власну позицію, застосовувати набуті знання при аналізі нагальних проблем філософії ;
- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання та застосувати філософські принципи та методи в процесі наукових досліджень;
- застосовувати відповідний філософський категоріально-понятійний апарат, користуватися основними історико-філософськими поняттями, ідентифікувати ці поняття, адекватно застосовувати їх під час проведення гуманітарних досліджень;
- працювати з джерелами та дослідницькою літературою з сучасної зарубіжної філософії, аналізувати та інтерпретувати інформацію з історії зарубіжної філософії, її виклад;

- давати самостійну оцінку тим чи іншим напрямам та школам сучасної зарубіжної філософської думки;
- логічно і послідовно викладати матеріал усно та письмово та орієнтуватися в складних філософських питаннях і способах їх вирішення;

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, такими як «Сучасний філософський дискурс», «Методологічні аспекти наукового пошуку і творчості», «Творча особистість у вимірі філософії», «Сучасна людина: площини філософської рефлексії».

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі гуманітаристики на основі філософської дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає розширення, переоцінку та глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань з філософії та професійної практики шляхом критичного аналізу, оцінки та синтезу нових та комплексних філософських ідей.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, пошуку та критичного аналізу інформації;

ЗК 10. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, на основі етичних міркувань (мотивів), усвідомлювати рівні можливості, цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність соціокультурної реальності в різних сферах буття в умовах полікультурних реалій, процесів глобалізації та на основі міжкультурного діалогу.

ЗК 11. Здатність до формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 02. Здатність усвідомлювати сенс актуальних філософських проблем у їх міждисциплінарному розмаїтті, виокремлювати їх в системі соціокультурних реалій української та світової інтелектуально-духовної традиції.

СК 04. Здатність брати участь в філософських інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості й толерантності.

СК 05. Здатність до презентації, проєктування, моделювання та оприлюднення результатів власних філософських досліджень соціокультурного простору та діяльності творчої особистості в контексті сучасного українського суспільства та трансформаційних процесів соціальної реальності з акцентуацією на їх філософському змісті;

СК 07. Здатність орієнтуватись та розкривати фундаментальні основи філософського ставлення до світу та людини в умовах сучасної світоглядної трансформації цивілізаційних парадигм з урахуванням регіональних та національних потреб, полікультурних реалій та процесів глобалізації на основі міжкультурного діалогу.

СК 08. Здатність до ретрансляції знань соціального, соціокультурного, соціополітичного та економіко-управлінського напрямів крізь призму філософії.

2 . НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього о	у тому числі					усього о	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПАНОРАМА ЕЗОТЕРИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХ-ХХІ ст.

Тема 1. Походження та розвиток езотеричної філософії в Європі.	6	1	1			4	6	1				6	
Тема 2. Походження та розвиток езотеричної філософії в Америці.	6	1	1			4	6						5
Тема 3. 9 Сучасний стан езотеричної філософії	6	1	1			4	6						6
Разом за змістовим модулем 1.	18	3	3			12	18	1				17	

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ МОРАЛІ

Тема 4. Проблема значення моральних термінів і	10	2	2			6	8	1	1			7		
Тема 5. Проблема природи моральних суджень	6	1	1			4	8							7
Тема 6. Проблема обґрунтування моральних суджень.	6	1	1			4	6							6
Разом за змістовим модулем 2	22	4	4			14	22	1	1			20		

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПАНОРАМА ЕЗОТЕРИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХ – ХХІ ст.

Тема 7. Походження та розвиток езотеричної філософії в Європі.

О. Блаватська, філософія теософського напрямку, концепція теософського суспільства та «Темна доктрина». Р. Штайнер як основоположник антропософії та антропософського руху. Г. Гурджієв та його «Четвертий шлях». вчення Гурджієва «Сакральні Танці та Рухи», «музика давніх традицій», що спонукає до духовного пошуку. М. Гендель, «Розенкрейцівське братство» та езотеричне християнство. Езотеричне вчення М. Реріх та О. Реріх. «Жива Етика» як синкретичне релігійно-філософське вчення, що поєднує західну окультно-теософську традицію та езотеризм Сходу. Релігійно-філософські ідеї Реріхів. Творчість А. Бейлі та діяльність організації «Lucis Trust». А. Сіннет, Г. Олькотт, А. Безант, В. Джадж, Т. Субба Роу.

Тема 8. Походження та розвиток езотеричної філософії в Америці.

Американські теософи Франція А. Ла Дью та В. Дауер та духовне суспільство під назвою «Храм Людства». А. Бейлі та рух Нью-Ейдж як розвинена субкультура. Перехід від суспільно-орієнтованих до особистісно-орієнтованих цінностей. The Aquarian Conspiracy. М. Холл – філософ-містик, творець «Філософського дослідницького товариства». Книга «Енциклопедичний виклад масонської, герметичної, каббалістичної та розенкрейцерської символічної філософії».

Тема 9. Сучасний стан езотеричної філософії.

Американське товариство Агні Йоги. Учні Реріхів (З. Фосдік, Ф. Грант, М. Ліхтман, К. Кемпбелл-Стіббе та Г. Фрічі. Проблема дослідження та осмислення сучасного езотеризму в університетських кафедрах Америки та Європи (Франція, Германія, Англія, Нідерланди). Проблема інтерпретації та розуміння реальності в езотеризмі. Проблема демаркації наукового та

езотеричного знання. Темпоральні характеристики та уявлення про час в езотеризмі. Інструменталізм езотеризму: проблема справжнього та уявного в культурі. Проблеми духовної єдності світу в сучасних езотеричних вченнях.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ МОРАЛІ

Тема 10. Проблема значення моральних термінів і суджень.

Структура сучасної етики. Метаетика та її предметна область. Семантичні теорії в метаетиці. Питання про застосовності / незастосовності істиннісних значень до оціночним моральним судженням. Когнітивістські теорії. Питання про існування незалежних від свідомості моральних фактів.

Моральний реалізм. Два основних види морального реалізму: етичний натуралізм і етичний ноннатуралізм. Питання про існування об'єктивних моральних якостей, їх звідність / незвідність до повністю неетичних властивостей та їх пізнанню. Етичний натуралізм. Етичний ноннатуралізм. Етичний ноннатуралізм Дж. Е. Мура. Аргумент відкритого питання Дж. Е. Мура. Етичний суб'єктивізм як одна з форм морального антиреалізму. Залежність істиннісних значень моральних тверджень від аттитюдів і угод людей в етичному суб'єктивізмі. Релятивістські і універсалістських форми етичного суб'єктивізму. Теорія ідеального спостерігача і теорія божественного повеління як універсалістські форми етичного суб'єктивізму. Теорія помилки як форма морального антиреалізму. Затвердження теорії помилки про хибність всіх етичних міркувань. Дж. Л. Мекі і теорія помилки. Ставлення теорії помилки, морального нігілізму і морального скептицизму.

Тема 11. Проблема природи моральних суджень.

Фундаментальне питання про існування деякого стандарту (стандартів) моральності. Моральний універсалізм і моральний релятивізм. Питання про єдність / різноманітність моральних фактів або принципів і про універсальність / партикулярність їх застосування. Моральний універсалізм. Універсалістських теорій як форми морального реалізму. Винятки у вигляді суб'єктивістських теорій ідеального спостерігача і божественного веління. Ціннісний монізм і ціннісний плюралізм. Ціннісний плюралізм І. Берліна. Моральний релятивізм. Незвідність всіх релятивістських теорій до морального суб'єктивізму і незвідність всіх суб'єктивістських теорій до релятивізму. Імморалізм. Відмінності морального нігілізму від морального релятивізму. Імморалізм як форма морального скептицизму.

Тема 12. Проблема обґрунтування моралі та моральних суджень.

Теорії обґрунтування. Фундаментальне питання про можливість морального знання. Різні моральні епістемології і моральний скептицизм. Емпіризм. Метаетичні теорії, що мають на увазі емпіричну епістемологію: етичний натуралізм; більшість форм етичного суб'єктивізму. Винятки всередині суб'єктивізму у вигляді теорії ідеального спостерігача і індивідуалістичного етичного суб'єктивізму. Проблема «є-повинен». Моральний раціоналізм. Моральний раціоналізм Платона і І. Канта. Заперечення морального раціоналізму Д. Юмом і Ф. Ніцше. Сучасні філософи, які відстоюють моральний раціоналізм Р. М. Хейр, К. Корсгор, А. Гьюірт, М. Сміт. Сумісність морального раціоналізму з семантичними теоріями в метаетиці. Етичний інтуїтивізм. Відносини етичного інтуїтивізму і когнітивізму. Зв'язок етичного інтуїтивізму з моральним реалізмом. Форми етичного інтуїтивізму. Теорія морального почуття як форма етичного інтуїтивізму. Моральний скептицизм. Теорія помилки і більшість форм нонкогнітивізму як форми морального скептицизму.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<p>Тема 1. Походження та розвиток езотеричної філософії в Європі. <i>Форма: Семінар-диспут</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для усного обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. О.П. Блаватська та її фундаментальний труд «Тайна доктрина». 2. Рудольф Штайнер як засновник антропософії. 3. Георгій Гурджієв та його «Четвертий шлях». 4. Макс Гендель, «Розенкрейцівське братство» та езотеричне християнство. 5. Езотеричне вчення Миколая Костянтиновича та Олени Іванівни Реріхів «Жива Етика». <p><i>Диспут на тему: «Духовна ситуація у Європі ХХ століття».</i></p>	<p>На практичному занятті</p>
<p>Тема 2. Походження та розвиток езотеричної філософії в Америці. <i>Форма: Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Презентації робіт аспірантів з аналітичною доповіддю (одна на вибір):</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Громада «Храм людства» та її діяльність. 2. Творча діяльність Ла Дью та Вільяма Дауера. 3. Менлі Палмер Холл як засновник «Філософської дослідницької спільноти». <p><i>Бесіда-обговорення на тему: «Духовна ситуація в Америці у другої половині ХХ століття»</i></p>	<p>На практичному занятті</p>
<p>Тема 3. Сучасний стан езотеричної філософії. <i>Форма: Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Індивідульні аналітичні повідомлення (усно, до 5 хв.):</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Музей Н.К. Реріха в Нью-Йорку та Американське товариство Агні Йоги. 2. Проблема дослідження та осмислення сучасного езотеризму в університетських кафедрах Америки та Європи. 	<p>На практичному занятті</p>

		<p>3. Проблема інтерпретації та розуміння реальності в езотеризмі.</p> <p>4. Проблема демаркації наукового та езотеричного знання.</p> <p>5. Темпоральні характеристики та уявлення про час в езотеризмі.</p> <p>6. Інструменталізм езотеризму: проблема справжнього та уявного в культурі.</p> <p><i>Бесіда-обговорення на тему: «Проблеми духовної єдності світу в сучасних езотеричних вченнях».</i></p>	
<p>Тема 4. Проблема значення моральних термінів і суджень <i>Форма: Семінар з елементами евристичної бесіди</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для усного обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Метаетика та її предметна область. 2. Семантичні теорії в метаетиці. 3. Когнітивістські теорії. 4. Питання про існування незалежних від свідомості моральних фактів. 5. Два основних види морального реалізму: етичний натуралізм і етичний ноннатуралізм. <p><i>Евристична бесіда на тему: «Теорія ідеального спостерігача і теорія божественного повеління як універсалістські форми етичного суб'єктивізму».</i></p>	<p>На практичному занятті</p>
<p>Тема 5. Проблема природи моральних суджень. <i>Форма: Семінар з виступами аспірантів</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для обговорення:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Моральний універсалізм і моральний релятивізм. 2. Моральний універсалізм. 3. Ціннісний монізм і ціннісний плюралізм. 4. Моральний релятивізм. 5. Імморалізм як форма морального скептицизму. <p><i>Диспут на тему: «Питання про єдність / різноманітність моральних фактів або принципів і про</i></p>	<p>На практичному занятті</p>

		універсальність / партикулярність їх застосування.»	
Тема 6. Проблема обґрунтування моральних суджень. <i>Форма: Семінар з виступами аспірантів</i>	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми	<i>Презентації робіт аспірантів з аналітичною доповіддю (одна на вибір:</i> 1. Фундаментальне питання про можливість морального знання. 2. Моральний раціоналізм Платона і І. Канта. 3. Заперечення морального раціоналізму Д. Юмом і Ф. Ніцше. 4. Сумісність морального раціоналізму з семантичними теоріями в метаетиці. 5. Етичний інтуїтивізм та моральний реалізм. <i>Бесіда-обговорення на тему: «Проблем обґрунтування моралі та моральних суджень у сучасній філософії моралі».</i>	На практичному занятті

6. ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

(ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ)

Підготувати тези, виступити на конференції (рекомендована конференція – щорічна кафедральна Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії», однак можна обрати й інші варіанти).

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Тези, доповідь на конференції (у відповідності до теми дисертаційного дослідження з врахуванням індивідуальної освітньої траєкторії здобувача).		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Тези (від гр. thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Вони містять матеріали, положення, категорії, які автор вперше вводить у науковий обіг.

Структура тез наступна: вступна, основна, заключна частина.

У вступній частині відображується актуальність, важливість обраної теми, визначається об'єкт, предмет дослідження, виділяється проблема, мета, завдання, які ставить здобувач перед собою для досягнення поставленої мети. В основній частині тез досліджуються основні підходи до вирішення даної проблеми, виділяються нові цікаві ідеї, може пропонуватися авторський варіант вирішення

заявленої проблеми на основі проаналізованого матеріалу, тощо. У заключній частині робляться висновки за підсумками розглянутого матеріалу, показуються перспективи в дослідженні цієї проблеми. Список літератури оформляється в кінці тез. У список літератури включаються тільки ті джерела, на які є посилання в тексті тез, зазвичай, від трьох до п'яти джерел.

7. ПРИМІРНІ ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ:

1. Поняття езотеризму, езотеризм та екзотеризм: концепції, інтерпретації.
2. Форми езотеричного знання.
3. Механізми формування езотеричного знання у філософії релігії.
4. Класифікація езотеричних вчень.
5. Моральні та наукові сторони таємних навчань.
6. Езотеризм та релігія: релігійно-філософський аспект.
7. Езотеризм та філософія: проблеми, тенденції.
8. Історія езотеричних вчень: основні вчення та його розвиток.
9. Езотеричні традиції Сходу та Заходу.
10. Окультизм та його види.
11. Астрологія та алхімія в системі окультних та езотеричних вчень.
12. Основні різновиди спіритизму.
13. Теософія та антропософія.
14. Астротеологія та астроміфологія.
15. Астрологія: наука, псевдонаука, ідеологія?
16. Сучасна астрологія: проблема ідеологізації.
17. Езотеричні вчення та сучасна наука: зміна статусу езотеричних навчань у сучасній науці.

18. Про природу трансперсонального досвіду.
19. Езотеричні вчення про проблему «розуміння».
20. Проблема свідомості: спонтанність, обмеженість, варіативність.
21. Інше: смисли, поняття, концепції.
22. Езотеризм та містицизм.
23. Раціональний зміст магії.
24. Герметизм, принципи організації Всесвіту та його наслідки для науки.
25. Проблема типології та класифікації сучасних містичних вчень.
26. Співвідношення містичного та езотеричного у філософії релігії.
27. Специфіка понять сакрального тексту.

8. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.

1. Символізм в езотеричних вченнях.
2. Мова езотеричних вчень (порівняльний аналіз).
3. Містичний текст: смисли та інтерпретації.
4. Догмат, етика та містика у складі християнських навчань.
5. Езотерика та містичний досвід.
6. Шиїзм та езотерична герменевтика.
7. Ісмаїлізм: питання космології, антропології, есхатології.
8. Ініціація, посвята, звернення: термінологічний аналіз.
9. Священні джерела суфізму.
10. Містичні теми Корану.
11. Містицизм у ранньому ісламі.
12. Мутазиліти та розвиток суфізму.
13. Вчення Халладжа: основні сюжети, ідеї, категорії.
14. Основні елементи суфізму.
15. Суфійська громада та її організація.
16. Вчення аль-Газалі.
17. Зародження суфійської літератури.
18. Суфійська поезія (основи «ісламічної» поезії); арабська

19. Суфійська поезія; перська суфійська поезія: основні сюжети, мотиви, смисли).
20. Суфійська музика та танець.
21. Організаційна форма містицизму: інститут ханака/рибат. Школи містицизму.
22. Суфізм та сучасний світ.
23. Суфізм та модернізм.
24. Суфізм та держава.
25. Суфізм та фундаменталістський іслам.
26. Новий стиль суфійського керівництва.
27. Походження та розвиток масонства. Масонські системи.
28. Масонство в Англії XVIII і XIX століть.
29. Масони та тамплієри: що пов'язує обидва ордени. Характеристика
30. Орден тамплієрів: засновник, особливість вчення.
31. Французьке масонство у XVIII столітті.
32. Орден Ілюмінатів: характеристика ідей.
33. Російське масонство: представники та основні ідеї.
34. Одеське товариство розенкрейцерів. Значення вільних обрядів мулярів.
35. Символи масонів.
36. Польське масонство: основні ідеї, представники.
37. Масонство в Європейських Сполучених Штатах.
38. Масонські системи та ланцюг взаємозв'язку між ними.
39. Принципи масонства.
40. Знамениті масони XX століття: Рузвельт, Трумен, Черчілль.
41. Догматика та містика у християнстві.
42. Містерії смерті та воскресіння.
43. Фундаментальні категорії індійської йоги.
44. Основні ідеї тантричного буддизму.
45. Про співвідношенні окультизму, езотеризму та герметизму.
46. Сучасні уявлення про енергію та езотеричні вчення.

47. Вчення «Жива етика»: характеристика, ідеї та інтерпретації.

48.73. Енергія та проблема зла.

49.74. Концепція універсальної космічної голограми.

9. КОРОТКИЙ СЛОВНИК ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Абстракція (з лат. відволікання) - основна операція мислення, що передбачає відволікання від безпосередньо, чуттєво сприймається в об'єкті і виділення в ньому суттєвого та необхідного. На основі абстрагування відбувається утворення філософських понять та категорій.

Аксіологія (з гр. вчення про цінності) - як особлива область позанаукового дослідження і своєрідний спосіб бачення світу виникає на рубежі XIX-XX ст. Природа та еволюція цінностей, причини їх існування, роль у пізнанні світу - предмет гострих дискусій між філософами.

Амбівалентність (з лат.) - двоїстість переживання, подвійні почуття, емоції, викликані у людини якими-небудь явищами: любов і ненависть, симпатія - антипатія, радість - горе і ін.

Антиномія (з гр; суперечність у законі) - суперечності між рядом положень, кожне з яких має законну силу. З погляду Канта, вибір суб'єктом тієї чи іншої погляду залежить від вихідних посилок суб'єкта, а чи не від ступеня істинності положень.

Апріорність (з лат. попередній) - знання, що передує досвіду і незалежне від нього. Апріорними, за Кантом, є поняття, які можуть бути доведені чи спростовані досвідом. У XX столітті вважають, що апріорні положення є вихідними постулатами науки, вони умовні та відносні.

Артефакт (з лат.) - Зроблене штучно. Процес, предмет, річ створена людьми, те, що виникає лише під впливом людей.

Афект (з лат. душевне хвилювання, пристрасть) - певний емоційний стан, що має сильні почуття і вольові пориви на шкоду ясності мислення. Вважається, що без сильних афектів не може бути успішної творчості.

Архетип (з гр. початок + образ) – прообраз, первинна форма, зразок. К-Г. Юнг визначає цим терміном структурні елементи колективного несвідомого, що лежить в основі психіки людини та етносів. Архетип єдиний всім людських культур, але задавлений нормами і зразками сучасної культури.

Автентичність (з гр.) - Справжність, достовірність, відповідність самому собі.

Антропоцентризм (з гр.) - думка, за яким людина - це центр Всесвіту і найвища мета всього, що відбувається у світі.

Антроподицея (з гр. виправдання людини) — принцип, що обґрунтовує і виправдовує відповідальність людини за своє буття у світі.

Буття - філософська категорія, що означає насамперед існування, буття у світі. Розрізняють буття природи, суспільства, людини, а також реальне буття чи існування та ідеальне буття чи сутність. Існує 3 види буття чи модуси буття – можливість, дійсність, необхідність. Значення категорії буття затверджують усі філософські школи; зміст категорії буття - об'єкт дискусій.

Віталізм (з лат. життя) - концепція життєвої сили, що є у всіх організмах. Усі прояви життя залежить від вітальності тієї чи іншої організму.

Вітальність (з латів, життя) - життєва сила, ступінь життєвості.

Віртуальний (з лат. сила, здатність) - може створити, здатний бути, існувати.

Верифікація (з лат. Істина + робити) - підтвердження істинності чи хибності будь-якого висловлювання за допомогою логічного доказу або досвідченим шляхом. Неопозитивізм вважає, що метод верифікації викриває неспроможність тих висловлювань, які можуть бути підтвержені емпірично.

Гедонізм (з гр. задоволення) - напрям в етиці, що вважає задоволення, насолоду сенсом буття людини. Виникло в античності, у XX ст. Наново обґрунтовується багатьма філософами.

Герменевтика (з гр.) - Витлумачення текстів або мистецтво перекладу, пояснення. У XX ст. Герменевтикою називають вчення про розуміння, про наукове розуміння наук про культуру, філософська герменевтика визначає перевагу розуміння та інтерпретації над поясненням.

Гетерогенність (з гр.) - Різноманітність. Характеристика чогось, що складається з неоднорідних елементів, на відміну гомогенності, що передбачає однорідність процесу чи явища.

Гносеологія (з гр.) - Вчення про пізнання. Гносеологічний - що відноситься до процесу пізнання.

Гіпостазування (з гр. сутність) - приписування абстрактним поняттям самостійного існування.

Деконструкція (з лат.) - Процес, зворотний конструкції, розбирання смислових конструкцій тексту з метою виявлення його справжнього змісту.

Деонтологія (з гр. вчення про належне) - розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку та моральних вимог на відміну від аксіології - вчення про цінності. Деонтологія досліджує проблеми належної поведінки людей у відповідно до вимог соціально-історичної практики, культурної традиції.

Дескриптивність (з лат. опис) – зображення за допомогою мови змісту переживання, відповідно – дескриптивний (описовий) метод у науці.

Детермінація (з лат. Визначати) - причинна обумовленість явищ дійсності, наявність закономірності в явищах природи та суспільства.

Діяльність - людська форма активного ставлення до навколишнього світу, що передбачає доцільну його зміну та перетворення. У будь-якій формі діяльності є мета, засіб та результат. Діяльність завжди опосередкована знаряддями та знаками.

Дискурс (з лат. міркування) - знання, отримані на основі попередніх суджень, зафіксовані у листах чи мовленні.

Ідеографія (з гр.) - описовість історії, яка завжди має справу з одноразовим явищем, що не повторюється, тому вона описує, індивідуалізує його, не прагнучи знайти в явищах історії логіку і закономірність. Термін введений на противагу номотетичному методу, формально-логічному, що описує явища природи, що повторюються, і прийнятому всім природознавством.

Іманентність (з лат.) - перебуває всередині, внутрішньо властивий. Іманентність означає те, що завжди залишається в межах можливого досвіду.

Імморалізм (з лат.) - Заперечення обов'язковості принципів і приписів моралі. Крайній імморалізм стоїть на точці зору аморалізму, тобто заперечення вимог моралі та прийнятих норм поведінки в будь-якому суспільстві.

Індукціонізм (з лат. наведення). Метод та принцип пізнання, заснований на русі від приватного, окремого, одиничного до загального та закономірного. На відміну від дедукції йде від досвіду та спостереження, робить загальні висновки щодо певного класу досліджуваних об'єктів.

Інтравертність (з лат.) - Наверненість людини, на свій внутрішній світ, його боязнь світу, що грубо втручається в думки і почуття людини і підпорядковує впливам ззовні (термін: введений К.-Г. Юнгом).

Інтерпретація (з лат.) - тлумачення, роз'яснення сенсу та значення чогось. Інтерпретація передбачає наказ певних значень досліджуваному об'єкту чи процесу.

Категорія (з гр. висловлювання) - основні поняття, в яких розкриваються найпростіші форми дійсності, їх основні показники. У філософії розрізняють категорії буття та категорії пізнання, співвідношення між ними досліджується в теорії пізнання (гносеології).

Картезіанство (з лат. імені Декарта) - філософія прихильників та продовжувачів Декарта. Послідовний раціоналізм, дуалізм тіла та душі,

дедукція та математичні методи у пізнанні становлять особливості цієї філософської школи.

Код (з фр.) - Сукупність знаків (символів) і система певних правил, за допомогою яких подається, обробляється, передається і зберігається інформація. Культурні коди характеризують різні типи культур.

Комунікація (з лат.) - Радитися з будь-ким. Центральне поняття у філософії екзистенціалізму: завдяки комунікації суб'єкт справді стає самим собою, виявляючи себе в іншому. Комунікація як спілкування може бути контактом, договором, дискусією, зустріччю.

Комулятивність (з лат. повідомлення) - здатність мови повідомляти іншому про переживання мовця, на відміну від риторики, де на перший план виходить естетична функція мови, тобто здатність приносити задоволення своєю гарною формою.

Конвергенція (з лат. разом і зближуватися) - зближення різних об'єктів дослідження до однієї системи. У соціальній філософії — пошук однакового в різних, спільнотах та державах, що дозволяє зближувати їхню історію розвитку.

Конвенція (з дат.) - договір, що регулює будь-які відносини, умови, угоди між суб'єктами, що пізнають, на основі доцільності.

Контекст (з лат.) - Тісний зв'язок, з'єднання. Закінчений шматок тексту або мовлення, що забезпечує розуміння і визначення сенсу слів і фраз, що входять до нього.

Креативність - здатність до творчості, створення чогось нового.

Креативність як властивість особистості, як правило, поєднується з високим інтелектом, творчою індукцією та правильною самооцінкою особистості.

Легітимність (з лат. Законність) - визнання чи підтвердження законності будь-яких прав та повноважень.

Лібідо (з лат. потяг, бажання, прагнення) - термін із філософії психоаналізу З. Фрейда, що означає вроджений інстинктивний сексуальний, переважно,

позиву, стихійну силу бажання. К-Г. Юнг розширює поняття лібідо до психічної енергії взагалі.

Ментальність (з лат.) - Спосіб мислення, загальна духовна налаштованість етносу, соціальної групи, індивіда. Ментальність обумовлена національними та соціокультурними особливостями, в яких мешкають народи.

Метафізика (з гр. після природи) - з часів Аристотеля -першофілософія, основна філософська наука, яка шукає постійне та зв'язок всього, що є насправді. Позитивізм ХІХ ст. оголосив метафізику хибним знанням, але у ХХ ст. відроджується прагнення людей до простого, єдиного та цілісного знання, яке дає метафізика, що тлумачить зв'язки всього суцього у світі.

Мімесис (з гр. наслідування) - стилістичний прийом; відтворення будь-якого зразка або наслідування якихось манер і стилю поведінки. Термін запроваджений Аристотелем.

Міраклъ (з фр.) - Середньовічна релігійно-повчальна вистава в Європі, присвячена "диву", характерному якомусь святому або Мадонні.

Диво (з лат. міраклъ) - незвичайна подія, що суперечить природному ходу речей і приписується втручанню надприродних сил.

Монада (з гр. одиниця) - термін позначає найпростіший елемент, неподільну частину буття. Нерідко терміном монада позначають духовну природу на протигагу матеріальній частині атома.

Несвідоме - психічне життя, що відбувається без участі свідомості. За Фрейдом це — ід або Воно, К. Т. Юнг вважає несвідоме колективним надбанням, воно формує основні мотиви життєдіяльності, є джерелом творчої фантазії духу та архетипів культури

Номотетика (з гр.) - Законодавче мистецтво або спосіб законодавчої діяльності розуму у встановленні ним законів та правил пізнання переважно у природознавстві. Процедури наукового мислення з погляду номотетичного методу підпорядковані формально-логічним законам.

Об'єктивація (з лат. предмет) — перетворення на об'єкт, опредмечення.

Об'єктивувати — перетворити щось на об'єкт.

Овеществлення — поняття, що означає історично минушу форму соціальних відносин, коли відносини для людей приймають видимість відношенні між речами, що призводить до відчуження людини з його сутності і знеособлення людини.

Онтологія (з гр.) - вчення про буття, про основні засади всього існуючого. Одна з найдавніших частин філософського знання, що розвивається з витоків філософії.

Опредмечення і распредмечення — процеси, у яких людські здібності у діяльності втілюються у певному предметі чи речі. Разом із створенням чогось нового, людина зраджує і саму себе. Зворотний процес називається распредмечивание, коли властивості предмета у процесі пізнання стають надбанням людини.

Орієнталістика (з лат. східний) - сукупність наук, пов'язаних із вивченням культури та мов східних народів.

Відчуження (з нім.) - одна з найбільш обговорюваних проблем філософії ХХ століття. Поняття відчуження розкриває становище людини у світі, що його доля залежить від його власних зусиль, саме існування безглуздо, ґрунтується на самоті і втрати свого " справжнього Я ". Проблема витоків, сутності та зняття відчуження досліджується багатьма філософськими школами, але не набула переконливого теоретичного рішення.

Пантеїзм (з гр.) - вчення про те, що все є Бог. Обожнювання Всесвіту, природи призводить практично до зникнення Бога як творця і вседержителя.

Панлогізм (з гр.) - вчення про те, що все у світі є здійсненням розуму, що сам Всесвіт має логічну природу.

Парадигма (з гр.) - зразок, приклад, свого роду еталон, який береться для доказу певних смислових зв'язків між явищами, що вивчаються. Термін «парадигма» замінює поняття Картина світу.

Пасіонарність (з лат. пристрасть, шаленство) - термін Л. Гумільова, означає особливий стан етносу, який отримав ззовні великий заряд енергії, що робить етнос пасіонарним.

Паттерн (з англ.) - зразок, приклад, спеціальна форма, модель, манера поведінки. У соціальній філософії - типові зразки будь-якої культури, її артефакти.

Позитивізм (з лат. стійкий, позитивний) - філософська школа, заснована О. Кантом, яка вважає філософію узагальненням наук, заснованих на досвіді і претендує на "зняття однобічності" матеріалізму та ідеалізму.

Редукція (з лат. відсувати назад, повертати) - методологічний прийом відомості досліджуваних явищ до вихідних засад, таке спрощення структури об'єкта дозволяє зрозуміти його походження та єдність з іншими об'єктами.

Реінкарнація (з лат.) - перетворення душі, відродження.

Релятивізм (з лат. відносний) - вчення про відносність всякого пізнання, а значить про неможливість отримання константного, абсолютного об'єктивного знання.

Репрезентація (з фр.) - представництво, достатнє для того, щоб судити про властивості генеральної сукупності всіх досліджуваних процесів.

Референт (з лат.) - повідомляє. У лінгвістиці це предмет, до якого відноситься слово або знак.

Рефлексія (з лат.) - самопоглиблення всередину себе, розтин істотних характеристик, внутрішньо властивих досліджуваному явищу.

Ригоризм (з лат. суворість) - безумовний наказ будь-якого морального принципу. Наприклад, у І. Канта – обов'язок – головний принцип моралі.

Ригористська етика - етика повинності.

Свобода - категорія філософії, що означає можливість чинити так, як хочеться. У ХХ в. філософами розглядається свобода "від" та свобода "для". Свобода "від" примусу, насильства, ековдемічного диктату тощо,

або від смерті, страху, розпачу, розглядається як свого роду ілюзія, а свобода "для" є свободою всебічного розвитку сил і здібностей людини.

Сенсуалізм (з лат. почуття, відчуття) - принцип пізнання, заснований на чуттєве сприйняття, згідно з яким в інтелекті немає нічого, чого раніше не було в почутті. Сенсуалізм близький до позитивізму.

Семитичні (від Сим. син Ноя) - народи, засновником яких був Сім (насамперед євреї), які говорять родинними семітичними або семітськими мовами.

Символ (з гр.) — відмітний знак, якому надає особливого значення якась група людей. Символ завжди багатозначний, він зберігає таємницю, натяк, зрозумілий лише посвяченим. Символи впливають попри всі боки життя: дозволяють і забороняють, наказують і підкорюють.

Синологія (з лат. назви Китаю) — наука про китайську мову та літературу, частина китаєзнавства.

Синтезія (з гр.) – поєднувати, зіставляти.

Софія (з гр. мудрість) - у російській релігійній філософії творча премудрість Бога, в ній укладені всі світові ідеї та ідеї самого людства. Уособлення жіночого в Бозі та символ таємниць буття.

Стохастичний (з гр. здогад) - випадковий або ймовірнісний процес, характер зміни якого точно передбачити чи описати неможливо.

Сублімація (з лат. піднесення, підняття догори) - у філософії З. Фрейда позначає переключення лібідозних потягів, які отримують задоволення, більш високі, переважно духовні види діяльності — політику, мистецтво, науку.

Субстанція (з лат. сутність) - щось незмінне на протиположному мінливим станам і властивостям. Найчастіше субстанція – синонім матерії, речовини. Термін використовується з античних часів, однак у різних філософських школах розуміється по-різному.

Сцієнтизм (з лат. наука) - абсолютизація ролі науки а життя суспільства, особливо характерна сучасної індустріальної цивілізації.

Тварність (з гр.) - Сотворене Богом - природа, річ, людина - створене, створене, що виникає, тому що акт божественного творіння безперервний.

Тенденція (з нім.; лат.) - прагнення, схильність до чого-небудь - упереджена думка, що проводиться в будь-якій теорії або науковій праці; напрямок, у якому йде розвиток будь-яких явищ дійсності.

Теодицея (з гр. бог + щоправда, справедливість) — вчення про виправдання бога, у зв'язку з існуванням у світі як добра, а й зла.

Теологія (з гр.) - Богослов'я, вчення про бога, систематизація віровчення тієї чи іншої релігії. Теологія часто ототожнюється з релігійною філософією і у зв'язку з цим є об'єктом філософської критики.

Теїзм (з гр.) - Віра в єдиного індивідуального, самосвідомого і самочинного Бога, що існує як творець, зберігач і володар світу, поза миром і вище всього мирського.

Толерантність (з лат. терпіння) - толерантність до різного роду поглядів, норм поведінки, звичкам, відмінним від тих, які поділяє суб'єкт. Відкритість для будь-яких ідейних течій, відсутність страху конкуренції ідей.

Тоталітаризм (з лат. цілий, повний) - суспільно-політичний устрій, заснований на авторитарному втручанні владних структур у всі сфери життя суспільства та окремої людини. Цей лад характеризують ліквідація демократичних свобод, однопартійна система, репресії щодо інакодумців.

Трансцендування (з лат. що виходить за межі) - недоступне пізнання, те, що знаходиться за межами досвіду, лежить по той бік досвідченого, емпіричного знання.

Трансценденталізм - вихідне поняття філософії І. Канта, що означає систему розумових понять та принципів, які пов'язані з предметами, даними нам чуттєво, а значить можуть бути підтвержені досвідом.

Трансцендентальними можуть бути: теорія пізнання, проблема всередині неї, пізнання, пов'язане з передумовами можливого досвіду.

Феноменологія (з гр. явище + наука) - за І. Кантом: "наука про феномени

чи явищах дійсності; за Гегелем: вчення про розвиток науки і знання, починаючи від першої думки суб'єкта, що пізнає, про об'єкт аж до абсолютної істини; по Гуссерлю: апріорна наука про чисту свідомість, яка завжди є "свідомістю чогось", тобто спрямованим на предмет.

Філогенез (з гр. "плем'я, рід і походження, розвиток") - загальна еволюція різних пологів та видів організмів. Філогенез слід розглядати у єдності з онтогенезом — особливостями індивідуального розвитку живого організму.

Фізикалізм - філософська концепція, яка вважає, що все має досягатися за допомогою методів фізики, інакше пізнання безглуздо.

Холізм (з гр. ціле) - вчення про цілісність світу у всіх його головних областях-психічної, біологічної і самої зовнішньої і раціональної фізичної дійсності.

Шизоаналіз (з гр. розколоти та аналіз) - напрям сучасної постмодерністської філософії, що досліджує маргінальні групи та їх поведінку, а також їхню мову як суттєву частину їхнього немовного поля, яке називається "машинами бажання". Світ бажання з погляду шизоаналізу – це світ. де все можливе.

Екзистенція (з дат.) - Існування як факт буття. Центральне поняття в екзистенціалізмі, який вважає, що існування передує сутності людини і по-різному визначає цю сутність.

Екуменічний - рух за об'єднання всіх християнських церков для посилення впливу релігії та боротьби проти атеїзму. Виникло у ХХ столітті. У переносному значенні - створення на основі консенсусу теорії, однаково придатної для різних областей звання.

Екстравертність (з лат.) - зверненість особистості поза. Така поведінка та спосіб думки людини, коли вона постійно відкрита для зовнішніх впливів, на відміну від інтровертів, звернених у свій внутрішній світ, замкнутих по відношенню до зовнішніх впливів. Терміни запропоновані К.-Г. Юнгом, психологом.

Елітарність (з фр.) - краще, обране. Властивості людей, які роблять їх інтелектуальною, військовою, економічною, політичною чи творчою елітою - тими привілейованими верствами суспільства, які насправді здійснюють функції управління та творчого розвитку всіх сфер культури.

Еліта (з фр. краще, обране) - позначення вищих, привілейованих верств у суспільстві. Причина виникнення еліт у природній обдарованості людей. У світі розрізняють 5 еліт: політична, економічна, адміністративна, військова, інтелектуальна.

Емоція (з фр.) - Реакція людини і тварин на вплив будь-яких подразників. Терміном позначають усі види чутливості та переживань. Емоційне мислення перебуває під впливом почуття, настрої.

Емпіризм (з гр. досвід) - напрям у теорії пізнання, яке вважає головною силою у пізнанні чуттєвий досвід (емпірію). Емпіризм як принцип пізнання протистоїть раціоналізму.

Епістемологія (з гр. знання + вчення) – теорія пізнання.

Епістемологічний синонім теоретико-пізнавальний, гносеологічний.

Есхатологія (з гр. крайній, останній) - уявлення про кінець світу і пов'язаних з ним відплати. Розроблялося переважно у релігійних концепціях. У ХХ столітті використовується у футурологічних концепціях, пов'язаних із катастрофічним. баченням світу.

Езотеричне вчення (з гр.) - спрямоване всередину, таємне вчення, призначене тільки для обраних, спеціалістів та зрозумілі тільки цьому колу. Протилежне вчення – **екзотеричне** – доступне і приємне всім, непосвяченим та нефахівцям.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Гринів О. І. Філософія: курс лекцій для аспірантів. Львів : Тріада плюс, 2016. 364 с.
2. Довгань А. Філософія : лекційний курс для аспірантів технічних спеціальностей. Тернопіль : Видавництво ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. 316 с.
3. Запорожченко О.В. Навчальний посібник з філософії з завданнями та тестами. Ізмаїл: РВ ІДГУ, 2019. 256 с.
4. Лисий І. Українська філософія — феномен чи фантом? Київ : «Мандрівець», 2017. С.1-10
5. Нечитайло И.С. Изменение общества через изменение образования: иллюзия или реальность. Харьков : НУА, 2017.
6. Петрушенко В. Філософія: вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 594 с.
7. Поплавська Т.М. Філософія гармонії або основи етики та естетики. Курс лекцій. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2020. 300с.
Робота завантажена до Репозитарію за електронною адресою <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15079>
8. Попович М. Наука шукає надійних фортець. Філософія науки: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. Київ : Академкнига, 2018. С. 183 -187
9. Габріель М. Я не есть мохг: Философия духа для XXI века. Пер. с нем. URSS. 2020. 304 с. Серия «Философия сознания»
10. Деннет Д. Сладкие грёзы: Чем философия мешает науке о сознании. Пер. с англ. URSS. 2017. 304 с. Серия «Философия сознания»
11. Капра Ф., Луизи П.Л. Системный взгляд на жизнь: Целостное представление. Пер. с англ. URSS. 2022. 504 с. Серия «Синергетика: от прошлого к будущему». URSS. 2017. 304 с. Серия «Философия сознания»
12. Ламсен Ч. Дж., Уилсон Э.О. Прометеев огонь: Размышления о происхождении разума. URSS. 2017. 304 с.
13. Матурана У., Варела Ф. Древо познания. Биологические корни человеческого понимания. Пер. с англ. URSS. 2019. 320 с. Серия «Синергетика: от прошлого к будущему»
14. Уилсон Э.О. О природе человека. «Кучково поле». 2016. 352 с.
15. Філософія: підручник. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.

Додаткова література:

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
2. Баумейстер А. Біля джерел мислення і буття : вибрані філософські етюди. Київ : Дух і літера, 2018. 473 с.
3. Borinshtein Y. Education: Dialogical Search and Socio-Cultural Adaptation / Yevhen Borinshtein, Zoia Atamaniuk, Nataliia Ortynska. *Science and education*. – 2017. – № 12. – P. 140–145.
4. Борінштейн Є.Р., Гальченко М.С., Іванова Н.В., Ільїна Г.В. Візуальні метаморфози в цифровому освітньому просторі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021, Том 81, № 1. С. 1-14. DOI: 10.33407/itlt.v81i1.3846
5. Босенко А. В. Свободная атональность. Киев: Феникс, 2020. 320 с.
6. Бурдье П. Практичний глузд. Київ : Український центр духовної культури, 2020. 528 с
7. Бычков В.В. Эстетика [Текст] / В.В. Бычков. М., 2017. 556с.
8. Валле В. Жага свободи / Віра Валле. – Київ : Видавець Олег Філюк, 2017. – 312 с.
9. Грані людського буття : позитивні та негативні виміри антропокультурного : монографія. Київ : Наукова думка, 2020. 349 с.
10. Пенроуз Р. Новый ум короля. О компьютерах, мышлении и законах физики. УРСС. ЛКИ. 2021.416с.
11. Повар А. Філософія : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2018. 163 с.
12. Попович М. Бути людиною. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 223 с.
13. Попович М. Наука шукає надійних фортець. Філософія науки: Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. Київ : Академкнига, 2018. С. 183 -187.
14. Poplavska Tetiana, Natalia Pshenychna, and others. Educating Students with Special Educational Needs in the Context of Modern Neurosciences. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* .Vol. 12 No. 3 (2021): pages:270-286.
<https://lumenpublishing.com/journals/index.php/brain/article/view/4432>
15. Poplavska Tetiana, Valentyna Yuskovych-Zhukovska and others. Application of Artificial Intelligence in Education. Problems and Opportunities for Sustainable Development. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* . Vol. 13 No.1Sup1 (2022): pages:329-356.
<https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/322/>
16. Poplavska Tetiana, Ivan Vasylykiv and others. The Essence of the Professional Training of Elementary School Teachers in the Context of Society Informatisation. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. - Volume 14, Issue 2, pages: 348-362| <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/585>

17. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи . Львів : Вид-тво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2016. 336 с.
18. Скринник М., Фльорко Л., Фльорко М. Філософія: навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2017. – 477 с.
19. Теоретичні проблеми сучасної етики : навчальний посібник / Т.Г. Аболіна, І.В. Васильєва, А.М. Єрмоленко та ін. К.:Авіцена, 2018. 344 с.
20. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 416 с.
21. Уилбер К. Очи познання: ПЛОТЬ, РАЗУМ, СОЗЕРЦАНИЕ. Интегральный мир." РИПОЛ классик", 2016. 468с.
22. Хоружий С. С. Криза класичної європейської етики в антропологічній перспективі // Етика науки. Їтран, 2017. С. 85-97.

Інформаційні ресурси:

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт.
URL : <http://www.mon.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайтURL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>